

MUUTOKSEN HALLINAN ASIANTUNTIJOITA

Eeva Jokinen: *YTT, professori, Itä-Suomen yliopisto*

eeva.jokinen@uef.fi

Janus vol. 26 (1) 2018, 73–77

Akateemisella sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikalla on tuskin koskaan mennyt niin hyvin kuin nyt. Ongelmia ja vit-sauksia, jotka pitäisi saada hallintaan, on paljon ja ne ovat vakavia. Tarvitaan muutoksen hallinnan ja sosiaalisen kysymyksen asiantuntijoita. Ilmastonmuutos, maailmantalouden regulaatio, työmarkkinoiden murrokset ja maa-kuntauudistus ovat kaikki oppialan ydintä koskettavia kysymyksiä. Ne vaativat tutkimusta ja ruokkivat opiskelijoiden intoa opiskella alaa. Olen kuullut useammalta jo valmistuneelta opiskelijalta, että yhteiskuntatieteilijöiden työmarkkinat ovat alkaneet aivan viime aikoina vetää vielä aiempaakin paremmin. Suuren murroksen yhteiskunnissa arvostetaan generalisteja: tietoduunareita jotka ovat oppineet oppimaan ja hankkimaan mitä erilaisimpia asiantuntijuuksia.

Myös se tutkimuspoliittinen suuntaus, joka vaatii niin sanottua politiikkarelevanssia, näyttää päältä katsoen tarvitsevan juuri sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan kaltaista tutkimusta. Oppiainehan on suorastaan syntynyt tarpeesta saada tutkittua tietoa väestön oloista, jotta sitä voidaan sitten suojella ja hallita. Alalla on pitkän ajan kuluessa kerääntynyt osaamista poliittisen päätöksenteon kannalta merkittävän tutkimuksen tekemisessä.

Kolmas sosiaalipolitiikan nostetta kasvattava seikka on nopeasti kehittyvä digitaalinen menetelmäteknologia, joka tekee mahdolliseksi aina vain suurempien aineistojen käytön sekä erilaisten simulaattoreiden eli mallintajien soveltamisen. Näillä uusilla menetelmillä voidaan tarkastella suurten joukkojen tunteita ja mielipiteitä ja siten vaikkapa erilaisten yhteiskuntapoliittisten keinojen legitimitettä ja kannatusta. Niillä voidaan myös jo ennalta arvioida uudistusten vaikutuksia. Monimutkaisessa yhteiskuntapoliittisessa järjestelmässä pienikin muutos vaikuttaa moninkertaisesti, ja keinoäly pystyy simuloimaan monia muutoksia yhtä aikaa. Algoritmit eivät kuitenkaan ainakaan vielä ajattele itse, joten ne tarvitsevat avukseen ihmisiä, jotka tuntevat yhteiskuntapoliittiset järjestelmät, lainsäädännön ja niiden historian sekä kykenevät arvioimaan, mitkä muuttujat on tarpeellista ja mahdollista ottaa mukaan mallinnukseen.

Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikalla näyttää siis olevan ovet ja ikkunat auki. Pitää vain miettiä, miten ne pidetään auki kumpaankin suuntaan, jotta ei itse käperrytä sisään eikä anneta muutoksen puhurien paiskata ovia kiinni. Puhureista voi identifioida ainakin kolme tasoa, joita kannattaa miettiä toisenkin kerran ennen kuin lähtee vietäväksi: metodologian ja mittaamisen kysymykset, tutkimuksen tunnetuksi ja jul-

kiseksi tekemisen kysymykset sekä itse asiantuntijuuteen liittyvät kysymykset.

MITTAAMINEN JA TIETO

Edellä mainitsemani digitaalinen metodologia paitsi luo mahdollisuuksia myös saattaa johtaa harhaan: kuvitellaan, että suuret numerot ja isot aineistomäärät *sinällään* takaavat paremman tutkimuksen kuin pienet numerot, tapaus-tutkimukset, teoreettiset ja laadulliset analyysit tai vaikkapa aikalaisanalyysi. Ajatellaan, että vain se, mikä on mitattavissa, on hallittavissa. Ajatellaan myös, että pitää olla paljon mitattua tai ainakin, että se pitää ilmaista numeraalisesti. Olen ollut kokouksessa, joissa todetaan, että 20 prosenttia projektiin osallistuneista työllistyi seuranta-ajan kuluessa avoimille työmarkkinoille. Siis kaksi kymmenestä työllistyi projektin tavoitteen mukaisesti. 10 prosenttia sai opiskelupaikan. 70 prosenttia nousi aamulla sängystä ja osallistui koulutukseen tai tukitoimiin. Rahoittajan mukaan projekti oli 30-prosenttisesti onnistunut. Esimerkki ei ole suoraan akateemisesta maailmasta, mutta on siihen likeisessä yhteydessä: jos haluaa tehdä yhteistutkimusta, pitää osata numerot ja sen vaakuuttaminen, että muunkinlainen tieto on tietoa.

Mittakaavaharhan lisäksi suurten lukujen yhteiskuntapolitiikassa nimittäin unohtuu sen analyysi, mitä ei voi mitata. Kun työttömyydestä ja työllisyydestä tulee digitalisoitaessa nollia ja ykkösiä, tippuu analyysistä artikuloimaton ”mutina” ja kokemukset joille ei ole nimeä. Myös tutkimuksen ja mittaamisen poliittisuus jää sivuun. Miksi juuri tämä työllistyminen tai peräti ”avoimil-

le markkinoille” työllistyminen on tavoite? Miksi meillä on työystävällinen yhteiskuntapolitiikka eikä vaikkapa toimintakyky-ystävällinen?

Politiikan tutkiminen on aina tavalla tai toisella ihmisten toiminnan mittaamista ja arvioimista. Lisäksi se on aina osittaista: vaikka meillä olisi miljoona havaintoa, on ihmisten toiminta silti kontingenttia. He saattavat muuttaa linjaansa, oppia, pelästyä, toimia järjenvastaisesti. Varmaa on vain se, että suurin osa ihmisistä toimii ja siten pystyy myös muuttamaan ympäristöään. Globaalin kapitalismin sommittumaa sieniä seuraamalla tutkinut Anna Löwenhaupt Tsing (2015) muotoilee, että meidän on keksittävä tapoja tunnistaa ja tarkastella ristiriitaista elämän uppiskaisuutta ja sen yksityiskohtia, solmuja ja epäpuhtauksia, jos haluamme saada lähellekään tarkan kuvan siitä maailmasta, jonka modernisaation, valistuksen ja standardityöpaikkojen (menetty) usko on meille heittänyt. Näitä uppiskaisuuksia tai epäpuhtauksia ei välttämättä löydä vakiintunein käsittein. Mutta mitata voi vain vakiintunein käsittein. Tämä pyöröovi meillä on edessämme, ja sen soisi käyvän tiuhempaan kuin nyt.

TUTKIMUKSEN JULKISTAMINEN

John Jerrim ja Robert de Vries (2015) esittävät London School of Economics:in blogissa, että jos haluamme yhteiskuntatieteen olevan vastaisuudessaakin ”hyödyllistä” politiikan tekemiselle, tarvitaan radikaali huolto. Suurimmat yhteiskuntatieteen ongelmat liittyvät heidän mukaansa tutkimuksen läpinäkyvyyteen, julkaisemisen insentiiveihin ja tutkimusprosessien

sekavuuteen. He ovat panneet merkille, että yhteiskuntatieteilijät eivät ole kovin hyviä avaamaan analyttisiä askeleitaan. Journalit taas julkaisevat mieluiten räväköitä tuloksia kuin ikävyyttävää ei-muutosta-löydöksiä. Lisäksi puuttuu tutkimusprosessin läpi kantava laatuvarmuusjärjestelmä.

Jerrim ja de Vries ovat oikeassa, mutta eivät kovin radikaaleja, ja heidän keinosensa ovat konventionaalisia. Analyttisten askelten näkymättömyyden huomio on oikein. Yhteiskuntatieteilijät, feministisiä ja kulttuuritutkimuksellisia tekijöitään lukuun ottamatta, ei ole pitänyt tarpeellisena avata juuri edellä kuvattuja, tutkimuksen osittaisuuteen ja poliittisuuteen liittyviä askelmiaan. Kun itse aikoinaan aloittelevana tutkijana (tämä tapahtui hamalla 1980-luvulla) kirjoitin käsikirjoituksiin johdantoja minä-muotoisesti, sitä pidettiin epätieteellisenä. Omista valinnoista raportoiminen meni tarinallisuuden puolelle ja oli tarpeetonta – tai liian journalistista, sanojasta riippuen. (Olisinkin tätä nykyä journalisti, jos olisin uskonut kokeneempien kollegojen kehotuksia.) Joka tapauksessa, muodosta riippumatta, lienee nykyään selvää, että jollain tavalla on tehtävä selväksi, mitä tutkimuksessa on jätetty tietoisesti pois ja millaisen siivun todellisuudesta valittu näkökulma näyttää.

Tiedelehtien tendenssiä julkaista räväköitä tutkimuksia voi sitäkin havaita jopa Suomessa, vaikka mistään suuresta muutoksesta en näe merkkejä. Lehdet saattavat otsikoida juttunsa klikkelpoiseksi vastoin jutun keskeistä sisältöä. Monet lehdet laativat lyhyitä juoniselosteita yleisesti kiinnostavista tai poleemisista artikkeleista, joita tar-

jotaan yksinoikeudella keskeisille suurille tiedostusvälineille. Suuret mediat kun eivät julkaise juttua, jos eivät saa sitä yksinoikeudella. Tällöin saattaa todellisuuden monimutkaisuus ja edellä mainittu uppiniskaisuus jäädä nasevan, mutta yksiaänisen ilmaisuuden alle.

Tutkimus on monesti melko hidasta eikä sen tulekaan säntäillä tai muuttua jokaisen trendin mukaan. Silti erityisesti yhteiskuntatutkijoilla pitäisi olla käytössä suhteellisen nopean viestinnän, vaikuttamisen ja väliintulon keinoja. Perinteinen edustuksellinen vaikuttaminen tai laadukkaassa tiedelehdessä julkaiseminen ei ehdi. Niiden toimijuus on liian laiha digitaalisten viestintien ajassa, jossa poliittisen toiminnan muodot ovat usein hajautettuja, hetkitäisiä ja yksilöllistyneitä. Digitaalinen viestintä tuo esiin myös tarpeen ottaa juuri viestintä ja kommunikaatio vakavasti: tutkimuksen toimintakykyisyys ei ole vain lopputuotteen – esimerkiksi tutkimustulosten laadukkaaseen julkaisemiseen mukanaan tuomaa toimijuutta – vaan prosessi, jossa neuvotellaan, taivutaan, kiistellään ja vaaditaan. Siten tärkeää on sekin, kuinka paljon tutkija tai tutkimusryhmä kykenee luomaan ja hallitsemaan kommunikoinnin sääntöjä ja niitä paikkoja, joissa kommunikoidaan.

KYSYMYS ASiantuntijUUDESTA

Vakiintunut ymmärrys asiantuntijasta viittaa pitkään ja korkeatasoiseen koulutukseen. Asiantuntija on erikoistunut asiansa kysymyksiin ja kykenee luomaan siitä hyvää, luotettavaa ja järjiperäistä tietoa sekä välittämään kyseistä tietoa yhteiskuntaan. Asiantuntijuus on,

kuten yhteiskuntatieteet, muotoutunut pitkälti modernisoitumisen myötä. Mikko Jakonen (2017) kuitenkin huomauttaa, että viime vuosisadan loppupuolella modernia asiantuntijuuden malleja alettiin kritisoida. Järkiperäisyyteen ja valistukseen nojaavat asiantuntijat olivat tulleet tuottaneeksi tai ainakin tukeneeksi ympäristöongelmia ja ilmaston lämpenemistä. Globaalin Pohjoisen hyvinvointivaltio-projektit ovat kyllä järjenkäytön ja asiantuntijuuteen luottamisen loistokkaita esimerkkejä, mutta samaan aikaan perustuvat biosfäärin ja globaalin Etelän varojen hyödyntämiselle. Teknis-rationaalisen asiantuntemuksen ja asianmukaisesti solmitun standardityösuhteen piti pelastaa maailma. Sen sijaan elämme maailmassa, jossa toinen puoli prekaarisuudesta tulee työn ja toimeentulon epävarmuudesta ja toinen puoli sen tajuamisesta, että maapallo ei ehkä kestä meitä (Tsing 2015, 1–3).

Jakonen huomauttaa (2017, 7), että 2000-luvulla asiantuntijuus ja tieto ovat politisoituneet entistä voimakkaammin, ja tämä liittyy niin sanotun uusmedian syntyyn ja yleisyyteen. Asiantuntijuus on yhtäältä arkipäiväistynyt, mutta samalla myös muuttunut kyseenalaisemmaksi ja epäselvemmäksi käsitteeksi. Kun tietoa voidaan manipuloida, vääristellä ja suorastaan keksiä, horjuu perinteisen modernin asiantuntijan asema: asiantuntijatietoa kyseenalaistetaan erilaisilla uutissivustoilla käyttäen mitä eriskummallisempia tietolähteitä. Miltei kuka tahansa voi kyseenalaistaa asiantuntijan tiedon. Esiinnyin hiljattain YLE-uutisten verkkosivuilla sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamiseen liittyvien tasa-arvokysymysten asiantuntijana. Eikä aikaakaan, kun erään ystävänä

facebook-seinällä asiantuntemukseni kyseenalaistettiin, koska olen tehnyt väitöskirjani äitien väsymisestä (eli pitäisi päivittää Wikipedia-sivustoni, sekin olennainen osa modernin jälkeistä asiantuntijuutta).

Jakonen (2017) esittelee idean toisenlaisesta asiantuntijasta. Tämä tuottaa vastatietoa. Vastatiedon ajatuksena on peilata erilaisia asiantuntijuuksia, tietämisen ja ymmärtämisen tapoja toisiaan vastaan. Elävälle tiedolle oleelliset seikat kuten vuoropuhelu ja kriittisyys tuodaan sisälle siihen prosessiin, jossa poliittinen päätöksenteko tapahtuu, erityisesti asiantuntijoiden valiokuntakuulemisen sisään. ”Vastatieto pyrkii erilaisten asiantuntijoiden ja poliitikkojen vuorovaikutusprosessiin, jossa annetusta aiheesta keskustellaan erilaisten tieto- ja asiantuntijuusmuotojen pohjalta. Näin tiedon tuottamisessa asetetaan alttiiksi kommentoinnille, kritiikille, keskustelulle ja poliittisille kysymyksille.” (Jakonen 2017, 111–121.)

Vastatiedossa on oleellista ymmärtää ja mennä mukaan uusiin, nykYTEKNOLOGIAN mahdolliseksi tekemiin uusiin asiantuntijuuden tapoihin ja muotoihin. Tällaisia ovat muun muassa yhteisresursseihin ja vertaisverkostoihin (*commons*) perustuva asiantuntijuus, kollektiivinen asiantuntijuus sekä tietoteknistyvä ja koneistuva asiantuntijuus. Asiantuntija ei ole enää (mies)tietäjä, joka hallitsee asiansa ja tietää muita paremmin. Akateemisen asiantuntijan rinnalle on noussut näköalapaikan asiantuntija, kokemusasiantuntija sekä näkemusasiantuntija. (Jakonen 2017.) Siksi sen sijaan, että naureskelemme kokemus- ja näkemusasiantuntijoille tai olemme moraalisesti närkästyneitä

siitä, että heitä pidetään asiantuntijoina ylipäättäen, olisi hyödyllisempää miettiä niitä tapoja, joilla erilaisia järjestettömän mittaluokan saaneita globaaleja ongelmia voitaisiin hillitä, hallita tai ratkaista yhteisesti vaikkapa jonkinlaisella social politics -alustalla. (Ehkä sellainen jo onkin.)

KONSULTTIUTUMINEN

Tänään, tai ainakin eilen, oli muodikasta käyttää konsultteja miltei minikä tahansa ongelman ratkaisemiseen. Konsultit kouluttavat johtajia ja muutosagentteja. He neuvovat media-suhhteissa. He muokkaavat tutkijoiden tutkimustuloksia poliitikoille esitteleviä power-point-dioja ”rakentaviksi”. Osa konsulteista on todella hyviä, ja suurempi ongelma lieneekin se, että myös tutkijoista on vaarassa tulla konsultteja. Tutkimusrahoituksen nykytila, erityisesti Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen rahoituksen huomattava osuus yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta, ohjaa tai ainakin houkuttelee tutkimusta kapeisiin selvityksiin ja poliittiselle suhdanteelle myönteiseen ajatteluun. Konsulttipuhe myös alkaa muistuttaa itseään ajan myötä, ja se sulkee ulos kyseenalaistukset. Se kertoo, miten asia ratkaistaan sen sijaan että alkaa inttää kysymyksen asetelussa olevan jotain mätää.

Varoittava esimerkki löytyy valtavirtaisesta taloustieteestä. Kysyttiinpä miltei keneltä tahansa ekonomistilta mitä tahansa, vastaus on työvoiman tarjonta, vapaat markkinat, valinnanvapaus, julkisen sektorin rahoitusongelmat ja työvoiman tarjonta (again) ja työttömien aktivointi. Tästä herää ilkeä kysymys,

mihin tarvitsemme kaikkia ekonomistejamme, jos yksikin voisi kertoa tuon saman aina uudestaan. Ilkkumista tärkeämpää on kuitenkin miettiä, miten sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikassa saadaan säilytettyä monta ääntä ja tehdään se ovi- ja ikkunaliikenne sujuvaksi.

Elävä tiede on erimielistä ja väittelee. Se lukee klassikoita ja kirjoittaa uutta teoriaa, jota kokeilee ja soveltaa. Se keksii uusia menetelmällisiä ratkaisuja ja tekee tiedettä ja tutkimusta yhdessä tutkittavan elämän eläjien kanssa. Elävä yhteiskuntapolitiikka on kiinnostunut siitä yhteiskunnallisesta, jota erisuuntaiset vallankäytön ja subjektiivisuuden ulottuvuudet rakentavat ja jossa eläjät koettavat tehdä maapallosta elettävän.

KIRJALLISUUS

- Jakonen, Mikko (2017) Vastatieto – tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2017. Helsinki: Eduskunta.
- Jerrim, John & de Vries, Robert (2015) Can Social Science Research Still Be Used as a Foundation for Public Policy. <http://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2015/12/07/can-social-science-research-still-be-used-as-a-foundation-for-public-policy/> Luettu 27.12.2017.
- Tsing, Anna Löwenhaupt (2015) *The Mushroom at the End of the World. On the Possibility of Life in Capitalist Ruins.* Princeton: Princeton University Press.